

Το ζήτημα της ευθανασίας χθες και σήμερα - Μία ορθόδοξη προσέγγιση

/ Γνώμες

- **Γράφει ο π. Αναστάσιος Ισαάκ, Βιολόγος, Θεολόγος, Εκπαιδευτικός Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης**

Αφορμή για τις παρακάτω απόψεις, αποτελεί η συζήτηση στην Κυπριακή Βουλή των αντιπροσώπων καθώς και οι δημόσιες συζητήσεις που αφορούν στο ζήτημα της [ευθανασίας](#). Ως κείμενο το παρόν δεν είναι εντελώς καινούργιο, αλλά αποτελεί διασκευή παλαιάς μελέτης μου για το ίδιο θέμα, στα πλαίσια της ενασχόλησής μου με τη Βιοηθική.

Υπάρχουν πολλά βιοηθικά διλήμματα στα οποία μπορεί να συνδράμει η εκκλησία και να βοηθήσει στην έξοδο από αυτά με λόγο ορθοδοξίας. Η εκκλησία ως θεανθρώπινος οργανισμός, οφείλει να τονίζει τον σεβασμό στη μοναδική και

ανεπανάληπτη αξία του ανθρωπίνου προσώπου, την έννοια δηλαδή του προσώπου ως απόλυτη, μοναδική και αναντικατάστατη οντότητα καθώς και τη συνεχή προσφορά αγάπης προς τον πλησίον. Ο όσιος Ισαάκ ο Σύρος στα «ασκητικά» του ανάμεσα σε άλλα γράφει ότι αγάπη (καρδία ελεήμων) σημαίνει: «καύσις καρδίας υπέρ πάσης κτίσεως, υπέρ των ανθρώπων, των ορνέων, των ζώων ακόμη και των δαιμόνων και υπέρ παντός κτίσματος. και ου δύναται βαστάξαι ή ακούσαι ή ιδείν βλάβην τινά εν τη κτίσει γινομένην». Έτσι όλες οι πράξεις μας οφείλουν να έχουν ως γνώμονα τον σεβασμό στην ελευθερία του ατόμου και την ανιδιοτέλεια. Οφείλουμε λοιπόν σεβασμό όχι μόνο στην αρχή της ζωής αλλά και στο τέλος της, καθώς οι τελευταίες μέρες ενός ανθρώπου είναι ιερές και καθοριστικές για το πέρασμά του από τη φθορά του κόσμου στην αφθαρσία της αιώνιας ζωής.

Η λέξη ευθανασία μολονότι ετυμολογείται ως «καλός θάνατος», εντούτοις στην ιατρική ορολογία δηλώνει «τον σκόπιμο θάνατο με πράξη ή παράβλεψη, ενός εξαρτώμενου ανθρωπίνου όντος, για το υποτιθέμενο συμφέρον του». Άρα από μόνη της και μόνο η ετυμολογία του όρου «ευθανασία» είναι αντιφατική σε σχέση με τη σημασία που της αποδίδεται. Κατά την άποψή μου παραβαίνει και τον όρκο του Ιπποκράτη (4^{ος} αι. πΧ), ο οποίος δίνεται από ιατρούς, κατά την αποφοίτηση από τις ιατρικές σχολές και αναφέρεται στην ηθική εξάσκηση της ιατρικής. Στα πλαίσια του όρκου ο ιατρός δεσμεύεται ότι «δεν θα δώσει δηλητήριο σε κανένα έστω και αν το ζητήσει, αλλά ούτε και θα δώσει τέτοια συμβουλή σε κανέναν».

Εισηγητής του όρου «ευθανασία» είναι ο Άγγλος φιλόσοφος Francis Bacon που τον 17^ο αιώνα, διατύπωσε την άποψη ότι το λειτούργημα του ιατρού δεν συνίσταται μόνο στην ίαση αλλά και στην ανακούφιση του πόνου. Η ευθανασία του Bacon, καθώς σήμαινε την ανακουφιστική φροντίδα των τελευταίων στιγμών, δεν έχει καμιά σχέση όμως με αυτό που κυριαρχεί στις μέρες μας, καθώς η ευθανασία πλέον θεωρείται όχι η ανακούφιση των τελευταίων στιγμών ενός ασθενούς, αλλά μια συγκεκριμένη ενέργεια μέσω της οποίας τερματίζεται η ζωή του. Έτσι υπάρχει σύγχυση του όρου ευθανασία μέσα σε αυτό το δίπολο, με αποτέλεσμα να υπάρχουν διαφορετικοί προσδιορισμοί για τις «κατηγορίες» της ευθανασίας όπως: ηθελημένη, μη ηθελημένη, ενεργητική, παθητική και υποβοηθούμενη αυτοκτονία. Συμπερασματικά, ως ευθανασιακή θεωρείται μια πράξη ή η παράλειψη μιας πράξης, που προκαλεί τον καίριο θάνατο του ασθενούς. Και η ευθανασία ως γεγονός εμπλέκει ιατρούς, νομικούς, οικονομολόγους, ψυχολόγους και θεολόγους οι οποίοι καλούνται να δώσουν απαντήσεις επί νομικών και ηθικών διλημμάτων.

Ποιους αφορά όμως το θέμα της ευθανασίας; Κατά την άποψή μου αφορά σε μεγάλο βαθμό ασθενείς τελικού σταδίου (terminal illness) όπως καρκινοπαθείς, οι

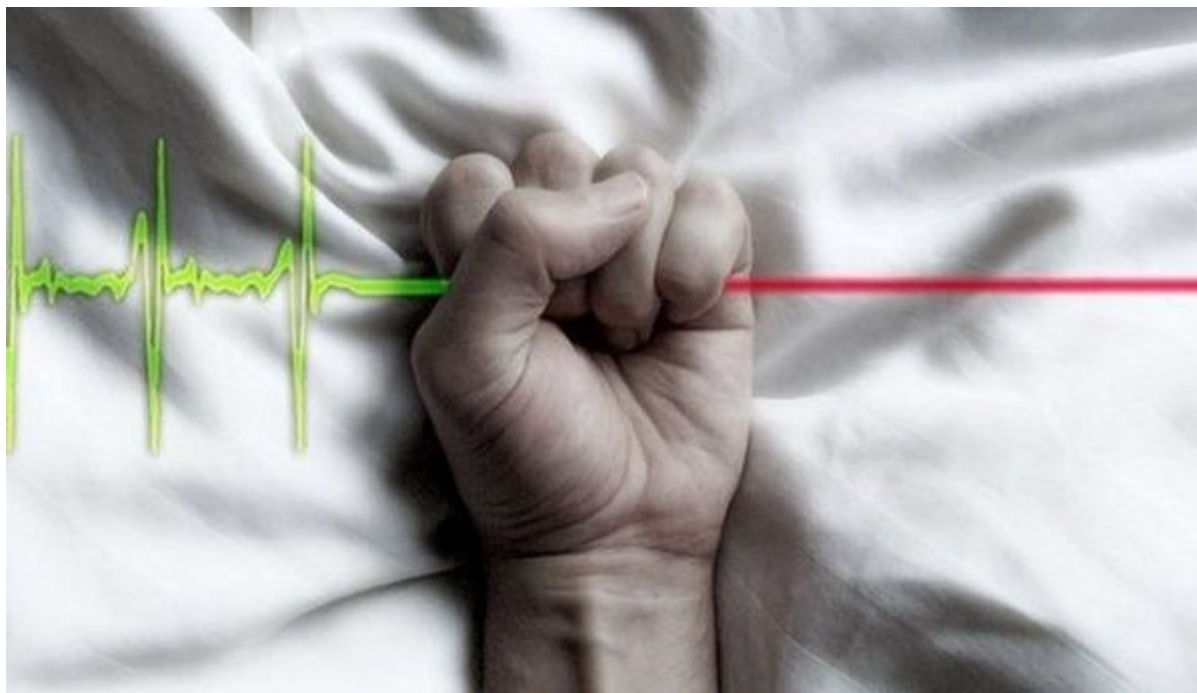
οποίοι υποφέρουν αβάστακτους σωματικούς πόνους. Ίσως ένας από τους λόγους που το ζήτημα της ευθανασίας συζητείται ευρέως στους ιατρικούς κύκλους (με αφορμή τη συγκεκριμένη ομάδα ασθενών) να είναι το γεγονός ότι δεν δίνεται τόση σημασία στον τομέα της ανακουφιστικής φροντίδας (ένα μεγάλο θέμα συζήτησης). Το φάσμα να νομιμοποιηθεί η ευθανασία στη χώρα μας είναι εντός των πυλών καθώς συζητείται στην αρμόδια κοινοβουλευτική επιτροπή και θεωρώ ότι η συζήτηση θα σταματήσει ή θα αλλάξει πορεία, αν προβληθεί ως αντίπαλον δέος, ο αποτελεσματικός έλεγχος του πόνου, δηλαδή η ανακουφιστική φροντίδα η οποία στη χώρα μας δεν είναι θεσμοθετημένη αλλά προσφέρεται κυρίως από εθελοντικές οργανώσεις.

Η εκκλησία του Εσταυρωμένου, θανόντος και Αναστάντος Κυρίου στηρίζει όλη της τη διδασκαλία στις έννοιες του θανάτου και της ζωής. Μια ορθόδοξη άποψη της ζωής συνοδεύεται πάντα από την έννοια του θανάτου και του πόνου, άρρηκτα συνδεδεμένων με όλες τις εκφάνσεις της ζωής μας. Ο πόνος είναι κάτι το αναπόφευκτο, αφού ακόμη και κατά την πιο χαρμόσυνη μέρα που είναι η γέννηση ενός παιδιού, προηγούνται οι ωδίνες του τοκετού.

Από ορθόδοξη άποψη η ζωή είναι μυστήριο και δώρο του Θεού. Ο άνθρωπος αποτελεί ψυχοσωματική οντότητα και αφού η ψυχή κατά τον θάνατο χωρίζεται βίαια από το σώμα και ο θάνατος αποτελεί επίσης μυστήριο παράδοξο. Μάλιστα ο θάνατος στα μάτια τα δικά μας πολλές φορές είναι αδόκητος, και αναπάντητα παραμένουν τα ερωτήματα, όταν αφορά νέους ή και δίκαιους ανθρώπους, ενώ οι άδικοι μένουν «ατιμώρητοι». Παράδοξος όμως είναι και ο πόνος, ειδικά ο χρόνιος και ο ανυπόφορος. Γι' αυτό και ως χριστιανοί όχι μόνο προσευχόμαστε αλλά και οφείλουμε να συνδράμουμε στην ανακούφιση τόσο των σωματικών όσο και των πνευματικών πόνων. Είμαστε όμως, μέλη του σώματος της εκκλησίας της οποίας κεφαλή είναι ο Χριστός και ο οποίος «έπαθεν υπέρ ημών». Οι χριστιανοί, όταν πονούν και υποφέρουν βρίσκουν το νόημα της ζωής που μας έδωσε ως παρακαταθήκη ο Κύριος με τα πάθη και τη Σταύρωση Του και όταν πεθαίνουν μεταβαίνουν εκ του Θανάτου εις την Ζωήν.

Ο ανυπόφορος πόνος, αντιλαμβάνομαι ότι είναι το πιο σημαντικό επιχείρημα που χρησιμοποιούν τόσο οι βουλευτές όσο και άλλα πρόσωπα, που είναι υπέρ της ευθανασιακής πρακτικής. Θεωρώ ότι αν η συζήτησή μας περιστραφεί γύρω από τον αποτελεσματικό έλεγχο του πόνου μέσω θεσμοθέτησης της ανακουφιστικής φροντίδας, το επιχείρημα αυτό θα εκλείψει. Λόγο στον αποτελεσματικό έλεγχο του πόνου έχει το κράτος, οι σύνδεσμοι ασθενών, τα ογκολογικά νοσοκομεία αλλά και η εκκλησία με το να προσφέρουν νοσοκομειακά προγράμματα ανακουφιστικής

φροντίδας αλλά και ταυτόχρονης ηθικής στήριξης και συμβουλευτικής, τα οποία θα παρέχουν στους ασθενείς ελπίδα. Η ελπίδα είναι το αντίβαρο στη μέχρι τώρα σύγχυση και απελπισία που οδηγούν στην απόγνωση και πολλές φορές στην αυτοχειρία. Παράδειγμα, ειδικά για τους εκκλησιαστικούς φορείς, μας δίνεται από το Γεροντικό όπου «ο αββάς Αγάθων πήγε κάποτε από την έρημο στην πόλη να πουλήσει το εργόχειρό του και βρήκε στην πλατεία έναν ξένο κατάκοιτο, που δεν είχε κανένα να τον φροντίσει. Του νοίκιασε δωμάτιο και πλήρωνε από το εργόχειρό του το ενοίκιο και ό,τι άλλο χρειαζόταν ο άρρωστος. Και έμεινε μαζί του τέσσερις μήνες, μέχρι που έγινε καλά».

Διαβάζουμε στο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης *Σοφία Σειράχ*, ότι υπάρχουν περιπτώσεις που ο πόνος είναι δυσβάστακτος ώστε «Κρείσσων θάνατος υπέρ ζωήν πικράν καί ανάπαυσις αιώνος ή άρρώστημα έμμονον». Κακό δηλαδή δεν είναι μόνο το να αφαιρούμε τη ζωή από κάποιον αλλά και το να επιβραδύνουμε καταναγκαστικά το αναπόφευκτο. Διευκρινίζουμε ότι εδώ αναφερόμαστε σε ασθενείς που έχουν μόνο λίγες μέρες ή ώρες ζωής. Είναι αποδεδειγμένο ότι γι' αυτούς τους ασθενείς, η μη ικανότητα για πρόσληψη φαγητού και νερού επιτρέπει στον οργανισμό να παραγάγει φυσικά αναλγητικά όπως εγκεφαλίνες και ενδορφίνες. Αυτά επιτρέπουν στα διάφορα συστήματα να «σβήσουν» σιγά-σιγά επιτρέποντας στον ασθενή να πεθάνει με ελάχιστο φυσικό πόνο. Η κατάσταση αυτή δεν παραβαίνει τον Ιπποκρατικό όρκο (.....μην κάνεις κακό) και είναι αποδεκτή από την ορθόδοξη εκκλησία καθώς σύμφωνα με την «αρχή του διττού αποτελέσματος»:

- Κάποιος πρέπει να ενεργεί για το καλό του ασθενούς
- Τα πλεονεκτήματα που απορρέουν είναι περισσότερα από τα μειονεκτήματα (το να πεθάνει κάποιος γρηγορότερα μεν ανώδυνα δε, είναι προτιμότερο από μια αυξανόμενη διαδικασία θανάτου με αφόρητους πόνους και
- Η πρόθεση δεν είναι να σκοτώσουμε τον ασθενή αλλά να ελαχιστοποιήσουμε το ψυχολογικό και σωματικό πόνο.

Οφείλω εδώ να διακρίνω ότι από ορθόδοξη άποψη υπάρχει μεγάλη διαφορά στο να σκοτώνεις με ευθανασιακή πράξη από το να «αφήνεις» κάποιον να πεθάνει από μόνος του. Με την ευθανασία γίνεται σφετερισμός δύναμης που ανήκει μόνο στο Θεό. Ενδεικτική της δύναμης αυτής του Θεού είναι και η ακολουθία εις ψυχορραγούντα (ναι υπάρχει ακολουθία εις ψυχορραγούντα) κατά την οποία παρακαλούμετον Κύριο να «απολύσει την ψυχήν του ετοιμοθάνατου εν ειρήνη» και «την από του σώματος διάλυσιν της ψυχής εν αναπαύσει ποιήσει». Άρα μοναδικός Κύριος της Ζωής και του θανάτου είναι ο Υιός του Θεού και το να επιφέρεται ο θάνατος σκόπιμα ασχέτως προς τα κίνητρα, είναι φόνος.

Η πρακτική της ευθανασίας αν ψηφιστεί από τη Βουλή των Αντιπροσώπων, και γίνει νόμιμη θα προκαλέσει πολλά προβλήματα που θα αγγίξουν όλες τις πτυχές της ζωής μας, αφού επηρεάζονται πολλές ομάδες ανθρώπων. Τώρα υποψήφιοι είναι οι ασθενείς σε τελικά στάδια και απαραίτητη προϋπόθεση είναι να δώσουν τη συγκατάθεση τους, αύριο θα είναι άτομα με ψυχοκινητικά σύνδρομα, ασθενείς σε εντατικές μονάδες και πιθανόν ηλικιωμένοι! Και όσο οι γιατροί παραμένουν πιστοί στον όρκο του Ιπποκράτη έχει καλώς! Έχουν όμως όλοι το ίδιο αισθητήριο συνείδησης; Δυστυχώς υπάρχει ορατός κίνδυνος αυτές οι αποφάσεις που αφορούν στο τέλος μιας ανθρώπινης ζωής να παίρνονται με κοινωνικά και οικονομικά κριτήρια και όχι με θεολογικά και πνευματικά. Ένας καλός φίλος ιατρός μου είπε κάποτε: «Ευτυχώς πάτερ, που οι ιατρικές αποφάσεις παίρνονται ακόμη από γιατρούς και αλίμονο στη μέρα εκείνη που οι αποφάσεις για τη θεραπεία των ασθενών, θα παίρνονται από λογιστές».

Χάριν συζητήσεως να έχουμε υπόψιν ότι στο εξωτερικό οι υπηρεσίες υγείας χρηματοδοτούνται εξολοκλήρου από ασφαλιστικές εταιρίες και ως γνωστόν, στην πατρίδα μας έχουμε ενιαίο μονο ασφαλιστικό, το ΓΕΣΥ. Ένας ασθενής λοιπόν στην εντατική, όπως και ένας ασθενής με ανίατη ασθένεια (η οποία δεν θα οδηγήσει από μόνη της στον θάνατο παρά αν κάποιος την «τερματίσει») στοιχίζουν εκατοντάδες ή και χιλιάδες ευρώ την ημέρα στην ασφαλιστική εταιρία ή τον ΟΑΥ. Ένα παράδειγμα από προσωπική εμπειρία που υποστηρίζει την άποψη ότι με την κατάληξη του ασθενούς οι ασφαλιστικές εταιρίες και τα συστήματα υγείας

αποφεύγουν πολλά έξοδα, είναι το παράδειγμα του μακαριστού πατέρα μου οποίος ως καρκινοπαθής σε τελικό στάδιο, πέρασε τους τελευταίους τρεις μήνες της ζωής του ενδονοσοκομειακά και πριν τη νοσηλεία για περίπου έξι μήνες του χορηγούνταν θεραπευτικό σκεύασμα, το οποίο στοίχιζε 200 ευρώ την ημέρα. Κάντε τους υπολογισμούς.....

Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι έμφυτο δώρο του Θεού και δίνει μοναδική σημασία σε όλες τις στιγμές της ζωής μας καθώς και στη στιγμή του θανάτου μας. Η αξιοπρέπεια πρέπει να χρησιμοποιείται ως ηθμός, ως φίλτρο σε όλα τα ηθικά διλήμματα που εξετάζονται, ειδικά στις περιπτώσεις εκείνες που πρέπει να ληφθούν δύσκολες αποφάσεις, αποφάσεις δηλαδή που αφορούν επιλογές ζωής ή θανάτου και που περιπλέκονται ακόμη περισσότερο σήμερα με τις δυνατότητες που παρέχονται από την ιατρική τεχνολογία. Φυσικά οι αποφάσεις που αφορούν στο τέλος της ανθρώπινης ζωής εγείρουν βασανιστικά ποιμαντικά διλήμματα όπως για το πώς θα μπορούσαμε να ενεργήσουμε, ώστε οι επιλογές και οι αποφάσεις μας να είναι σύμφωνες με το Θέλημα του Θεού, καθώς και εάν είμαστε έτοιμοι να αφήσουμε τον εαυτό μας και τη ζωή μας στα χέρια του Θεού.

Οι θιασώτες της ευθανασίας ισχυρίζονται ότι η εφαρμογή της απαλλάσσει από τον μάταιο πόνο. Η εκκλησία αντικρούει αυτό το επιχείρημα καθώς δεν αρνείται ούτε και αποφεύγει το αναπόφευκτο του πόνου και του θανάτου, αλλά συνεχώς προσεύχεται για Χριστιανικά τέλη, ανώδυνα, ανεπαίσχυντα, ειρηνικά αλλά και για «καλήν απολογία». Άρα η καλή απολογία είναι συνέπεια των Χριστιανικών τελών, ούτως ώστε αν τα τέλη δεν είναι χριστιανικά ούτε και η απολογία μπορεί να είναι καλή. Καθώς ο άνθρωπος έχει το κατ' εικόναν του Θεού, κάθε άνθρωπος ως μοναδικό πρόσωπο έχει ανεκτίμητη αξία στα μάτια του Θεού. Έτσι, το μέγιστο επίτευγμα της παρούσας ζωής είναι να καταφέρουμε να επικυρώσουμε το «εισιτήριο» της αιωνιότητας και να συμμετάσχουμε στην αιώνια ζωή με τον αναστημένο Κύριο.

Η ορθόδοξη ποιμαντική είναι τελεολογική και όχι ωφελιμιστική και εξυπηρετεί τη θεία οικονομία και όχι τα ανθρώπινα πιστεύω. Για εμάς τους Χριστιανούς ο θάνατος είναι το πρελούδιο, το προοίμιο της νέας ζωής-της αιώνιας. Ο απολυτρωτικός θάνατος του Κυρίου μάς παραδειγματίζει στο γεγονός ότι πρέπει να μάθουμε να πεθαίνουμε, ώστε να μπορέσουμε να ζήσουμε. Στο Ε΄ Εωθινό Ευαγγέλιο (πορεία προς Εμμαούς) διαβάζουμε: «Ουχί ταύτα έδει παθείν τον Χριστόν και εισελθείν εις την δόξαν αυτού»; Άρα κάθε στιγμή της ζωής μας πρέπει να εκτιμάται ως Θεϊκό δώρο. Δεν είναι κακό ακόμη και να προσευχόμαστε ώστε κάποιος ασθενής σε τελικά στάδια, να πεθάνει και να αναπαυτεί ειρηνικά.

Η καταφυγή στην ιατρική επιστήμη δεν αναιρεί την επίκληση της Θείας βοήθειας. Οι χριστιανοί οφείλουμε να προσευχόμαστε, ώστε να φωτίσει ο θεός τους γιατρούς να πάρουν τις κατάλληλες αποφάσεις. Στη *Σοφία Σειράχ* διαβάζουμε επίσης: «Τίμα Ιατρὸν πρὸς τὰς χρείας αὐτοῦ τιμαῖς αὐτοῦ». Σε ερώτηση προς τον μακαριστό π. Επιφάνιο Θεοδωρόπουλο, αν πρέπει να επιμένουμε με ιατρικές πρακτικές σε ασθενείς οι οποίοι έπαθαν εγκεφαλικό, βρίσκονται στο λεγόμενο φυτικό στάδιο ή σε καρκινοπαθείς που υποφέρουν, αυτός απάντησε: «Η ιατρική ορίζεται ως η επιστήμη που μάχεται εναντίον του θανάτου και προσπαθεί για την παράταση της ζωής. Κάποιος από τους ασθενείς μπορεί να ανανήψει και να έλθει σε συναίσθηση και μετάνοια. Εξ άλλου οι οικείοι του, ωφελούνται σε υπομονή, κατανοούν τη ματαιότητα των εγχοσμίων, φιλοσοφούν για τη ζωή και το θάνατο, τους δίνεται η ευκαιρία να συμπονούν και να αγαπούν». Με τα λόγια αυτά του γέροντα Επιφανίου για την παράταση της ζωής απορρίπτουμε κάθετα την ευθανασία με όποια μορφή παρουσιάζεται. Προσπάθεια μας πρέπει να είναι να επιμηκυνθεί μεν η ζωή των ατόμων που πάσχουν και εκεί που αυτό είναι αδύνατον να αφήνονται οι άνθρωποι να πεθαίνουν από μόνοι τους με το **μέγιστο της συναίσθησης και το ελάχιστο του πόνου**.

(Πηγή: pemptousia.gr)